Over vergeten namen van hofsteden, wegen en landerijen in Groenekan

Globaal gesproken was Groenekan vóór 1900 een besloten boerengehucht met een minimale groei.[1]) In een zodanige buurtschap kwamen veldnamen e.d. in het onderlinge verkeer tot stand. Vanwege het agrarisch karakter van dit woon- en werkgebied had die naamgeving betrekking op paden, landwegen, velden, akkers, waterlopen, boerderijen etc. Bij het verwijzen werd evenals elders veelvuldig gebruik gemaakt van visuele bijzonderheden als hoogte (hoge akker), vorm (scheve brug), grootte (grote waterkuil) en begroeiing (groene dijk). De lokale topografische woordenschat werd dus van binnenuit gevormd, in de werkelijkheid van alledag en was in feite voor intern gebruik. Eerst later werd aan dit "taaleigen" van Groenekan iets van buitenaf toegevoegd. Dat gebeurde o.a. bij de verkaveling van het landgoed Voordaan, na 1920. De "N.V. Bouw- en Exploitatie Mij. Voordaan" ontwierp voor het landgoed een wegenplan en voorzag de bedachte wegen van bomennamen. Dat gebeurde in aansluiting op reeds bestaande namen. De laatste waren echter op de hiervoor beschreven, gangbare manier en per geval tot stand gekomen. De nieuwe naamgeverij was maakwerk d.w.z. systematisch en met een vooropgezette bedoeling. Die bedoeling was het nieuwe zgn. villadorp als een groen en landelijk oord te afficheren. De gemeente voegde er in volgende jaren ook nog een drietal straatnamen aan toe. Zij koos er als overheid voor in deze namen de gedachte aan bekende personen uit het plaatselijk verleden levendig te houden. Zo werd bij besluit van B en W van 16 september 1926 de bestaande naam *Beuklaan* vervangen door *Grothelaan*. De Grothes bewoonden van 1852 tot 1919 huize Voordaan. Met Tuindorp was de gemeente Maartensdijk in 1954 ook de H. Copijnlaan kwijtgeraakt. Het bestuur dezer gemeente was van oordeel, dat deze straatnaam niet verloren mocht gaan. De eerstvolgende nieuwe laan die tot stand kwam kreeg derhalve, in 1962, als naam *Copijnlaan*. De laatstelijk aangelegde laan werd in 1991 genoemd naar (Herman)

Villapark Voordaan. Op de achtergrond het voormalige koetshuis van huize Voordaan. Tot 1960 woonhuis van de familie van Oijen.

Versteeg, oud-wethouder der gemeente.
Met de toename van het aantal forenzen kreeg Groenekan overwegend het karakter van woonoord. Voor de forenzen waren uitsluitend straatnamen van belang. Enkele veldnamen bleven nog een tijdlang in gebruik bij de autochtone bevolking, raakten vervolgens in onbruik en ondergingen slijtage door overlevering.

Notariële akten
Wie in Groenekan getogen is noemt de hoek van de Groenekanseweg en de Wilhelminaweg (aan de zuidzijde) *"de hoek"*. Wie hier geboren èn getogen is weet, dat de brug over de Grote Vaart naar de Ruigenhoekse- en de Kooidijk de *Polderbrug* wordt genoemd. Sommige plaatsgenoten is het van horen zeggen bekend wat en waar de *Meulenkamp* was. Maar wie zou nog weten waar de *Molenberg* lag? Slechts een enkeling weet uit de overlevering, dat de Lindenlaan ooit was getooid met de bijbelse naam *Babelsteeg*. Vele andere namen hier zijn al in onheuglijke tijden in de vergetelheid terecht gekomen. Voorbeelden zijn: *Wolvenest, Ypeslingerlaan, Bovenste Bos* en *Grote Waterkuil*. Het waren stuk voor stuk namen, die twee eeuwen geleden in deze buurtschap ingeburgerd waren. Derhalve konden ze ook gebruikt worden om in koop- en huurcontracten de ligging van onroerende goederen nader te omschrijven. In 1832 was het kadaster voltooid. In de notariële akten verdrongen de letters en cijfers de zo informatieve veldnamen. Het doorlezen van enkele notariële akten uit de jaren vóór 1832 leverde ruim 40 van zulke namen op. In gesprekken met wat oudere Groenekanners kwamen er ook nog een tiental vroeger veel gebruikte veldnamen boven water.
Welnu in het onderstaande komen aan de orde de hoeven, huizen, bossen, lanen, wegen etc., waarop deze ruim 50 namen eertijds betrekking hadden. Begonnen wordt met een naam die hier door de jaren toch altijd enige bekendheid behield t.w. *Schadeshoeve.*

De eerste schriftelijke vermelding
In de oorlogsjaren was de naam Schadeshoeve zelfs weer in gebruik genomen. In de volksmond werd dan bedoeld een stuk land ten zuiden en tevens in het verlengde van de Oranjelaan (voor de bezetting *Emmalaan* geheten). Veel Groenekanners hadden daar een stukje grond gehuurd voor het verbouwen van aardappelen en groente en waren er dagelijks bezig. Een in onbruik geraakte en nagenoeg vergeten naam kwam in deze context weer tot leven. Het perceel land, dat ten noorden van de

Rechts de brug met ijzeren "leunings" over de Maartensdijkse vaart naar de Ruigenhoekse dijk, de Polderbrug (voor 1915).

Blauwkapelscheweg, hoek Groenekan.

Groenekanseweg in het verlengde van de huidige Oranjelaan lag werd óók wel eens Schadeshoeve genoemd. Dat was o.a. het geval op een blauwdruk uit 1912 behorend bij een aanvraag voor een bouwvergunning. Die aanvraag was voor de bouw van het pand aan de Groenekanseweg, dat thans het huisnummer 43 heeft.[2])
Het gebruik van de naam Schadeshoeve voor de hiervoor genoemde twee percelen was niet ten onrechte. Beide maakten nl. eerder deel uit van een hofstede met landerijen, die als geheel Scadeshoeve en ook wel Schadeshoeve werd genoemd.

Welnu deze hofstede dankte haar naam aan Jasper Schade (1617-1692), Heer van Tull en 't Waal, gekozen Raad van de Staten van Utrecht. Deze Jasper Schade kocht op 28 september 1651 van ene Johan Blok:
".....seekere Huijsinge, Hoffstede met bergh, schuur, getimmer, bepootingen en beplantingen daer op staende met Dertien Mergen Lands, geleegen in de Geregte van Oostveen, streckende van de Oude Weeteringe tot de Nieuwe Weeteringe toe, daer oostwaerts Peeter Claase en westwaerts Peter Willemsz Hol naest gelandt ende geleegen sijn".[3])
Vanaf wanneer nu precies de in dit koopcontract beschreven hofstede "Scade's-Hoeve" is gaan heten valt niet te zeggen.
Gevoeglijk kan worden aangenomen, dat de in het contract genoemde buurlieden Claase en Hol de boerderij al gauw naar de nieuwe eigenaar zijn gaan noemen. De eerste officiële aanwijzing van het bestaan van de onderhavige hoeve-naam is te vinden op een oude kaart. Het betreft de "Nieuwe Kaart van de provincie van Utrecht" uit 1696 van Bernhard de Roy. Op deze kaart wordt één van de ten noorden van de Bisschopswetering gelegen hofsteden met de naam Schade aangeduid. Jasper Schade overleed zoals reeds werd vermeld in 1692. Dat zijn achternaam toch op deze provincie-kaart voor kwam wijst er op, dat diezelfde naam in Oostveen ook werd gebruikt voor de hofstee als zodanig.
In officiële stukken uit de zeventiende en achttiende eeuw komt de naam Sc(h)ades-Hoeve niet voor. In de notariële akten wordt de naam eerst genoemd in een stuk van 18 april 1820. In deze akte wordt de hofstede "Scades-Hoeve in Oostveen" door Johanna Carolina Arnoudina van Loten toegewezen aan haar nichten.[4]) Uitgaande van het beschikbare materiaal gaat het hier dus om de eerste schriftelijke vermelding van de **volledige** hoeve-naam.

Deze boerderij, gelegen aan het einde van de Lindenlaan, wordt "De Meulenkamp" genoemd. Zij werd omstreeks 1928/1929 in opdracht van de heer Jan Vervoorst gebouwd op het perceel grond, dat hij op 12 april 1928 had gekocht van de heer Wijnand de Rijk te Utrecht. Dit perceel maakte deel uit van de landerijen, destijds in Groenekan bekend als de Meulenkamp.

Tussen twee dijken
In 1687 droeg Jasper Schade zijn hofstede in Groenekan over aan zijn dochter Aemelia en haar echtgenoot Cornelis Aerssen van Juchen. Uit de akte van overdracht blijkt, dat de bij de hofstede behorende hoeveelheid land in dat jaar ongeveer 26 morgen bedroeg. Jasper Schade had er dus tussen 1651 en 1687 zo'n 13 morgen bijgekocht. Aangaande de ligging van deze 26 morgen land geeft diezelfde akte de volgende omschrijving:
".....strekkende alhetselve van de Blauwcapel tot aen de Nieuwe Wetering toe".[5])
Die 26 morgen vormden dus een aaneengesloten, langgerekt perceel. De 13 morgen waarvan Jasper Schade in 1651 eigenaar was geworden waren, zoals reeds werd vermeld, gelegen tussen de Oude of Bisschopswetering en de Nieuwe Wetering. De laatstelijk gekochte om en nabij 13 morgen moeten zich derhalve hebben uitgestrekt tussen de Groenekanse dijk en de Voordorpse dijk. De afstand tussen die twee dijken was (is) circa 1 kilometer. Omgerekend in de tegenwoordige maten was het dus een lap grond van ongeveer 1000 meter lang en met een (gemiddelde) breedte van 100 meter.[6]) Op een gedeelte ervan zul-

Het omstreeks 1912/1913 gebouwde pand Groenekanseweg 43. Dit huisje staat even ten zuiden van de plaats waar voordien het herenhuis van Schadeshoeve heeft gestaan.

len dan in de oorlogsjaren de eerder genoemde "volkstuintjes" gesitueerd zijn geweest.

Een grootgrondbezitter

Na het overlijden in 1718 van Cornelis Aerssen van Juchen wisselde Schadeshoeve nog tienmaal van eigenaar om vervolgens in 1859 geveild te worden.[7]) Eigenaresse werd nu Vrouwe Arnoudina Johanna Carolina Loten van Doelen, echtgenote van Mr. Jacob Anne Grothe. De Grothes waren in 1852 in huize Voordaan komen wonen.[8]) In het proces-verbaal van veiling wordt het goed als volgt omschreven:

".....eene hofstede genaamd Scades-Hoeve bestaand in een Heerenhuis met annexe boerenwoning, koetshuis, paardestal, schuur, twee bergen en verdere betimmering, erf grond en tuin mitsgaders een kleine woning, boomgaard, bouw- en weilanden, tezamen groot 16 bunders 29 roeden 30 ellen en nog twee percelen land als voren, tezamen groot 18 bunders 33 roeden 40 ellen, alles gelegen in de gemeente Maartensdijk onder Oostveen".[9])

Behalve dan nu "Schadeshoeve" bezat deze mevrouw Grothe-Loten van Doelen in dat jaar 1859 al reeds het landgoed Voordaan en de buitenplaats Bosch en Hove. In de jaren daaropvolgend werd dit grondbezit nog eens aanzienlijk uitgebreid. In 1865 had ze in eigendom het gehele gebied gelegen tussen de Groenekanse dijk(weg) en de Nieuwe Wetering enerzijds en tussen Veldlaan en Utrechtse weg (nu Kon. Wilhelminaweg) anderzijds. En aan de zuidkant van de Groenekanse dijk mocht ze tot haar eigendom rekenen het gebied tussen Voordorpsedijk en Groenekansedijk enerzijds en tussen de spoorlijn naar Hilversum en de ontsluitingsweg van de huidige bouwlocatie *De Hooge Kamp* anderzijds.

Huis, tuin en landerijen

Toen Jasper Schade tot aankoop van de hoeve in Groenekan overging werden woningen meestal nog van hout gemaakt. De in de akte van transport van 1651 genoemde hofstede was waarschijnlijk wel een stenen huis (met rieten dak), maar de rest van de opstal zal niet meer geweest zijn dan een verzameling houten bouwsels w.o. bijvoorbeeld een stal, schuur en varkenshok. De in de akte genoemde "bergh" is een hooiberg.

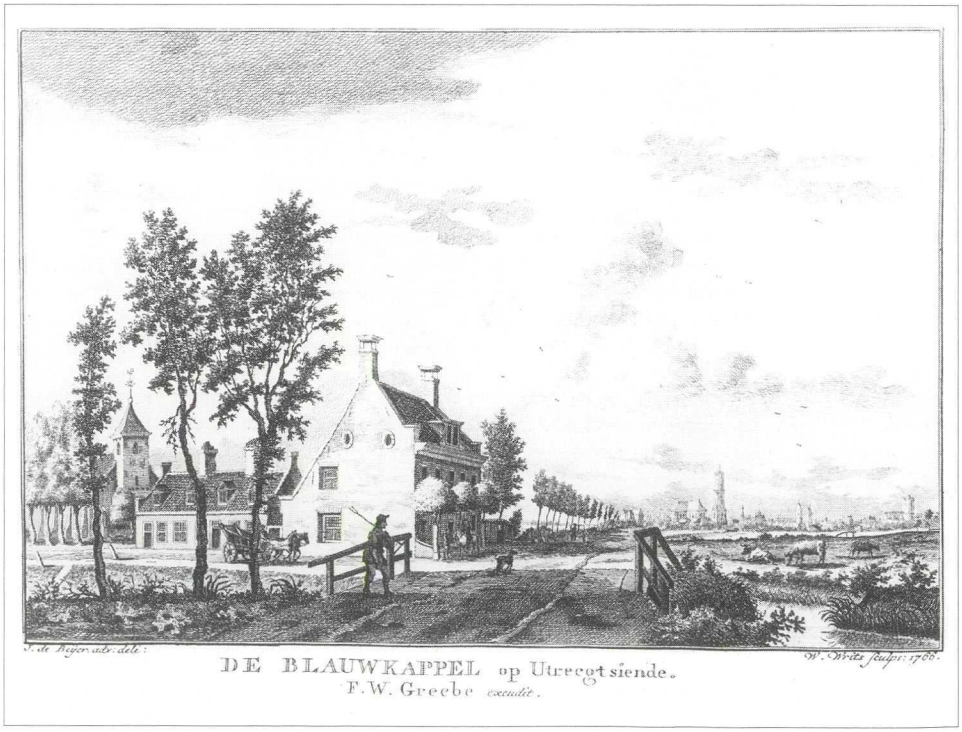

De Blauwkapel omstreeks 1745, vanuit het noorden op Utrecht ziende. De kerk en huizen links op de afbeelding staan langs het toenmalige einde van de Voordorpsedijk. Rechts van de brug begon de Gageldijk. De landerijen van Schadeshoeve eindigden enige honderden meters links van de kerk bij de wetering langs de Voordorpsedijk. Tek. J. de Beijer, R.A.U., Top. Atl. nr. 688.

Uit de aanwezigheid van die hooiberg valt op te maken dat de bij de hofstede behorende 13 morgen land althans voor een deel uit hooi- en weiland bestond. Zo gezien ging het om een gemengd bedrijf, dus met akkerbouw en veeteelt.

Het is interessant om te lezen hoe twee eeuwen later de stand van zaken is. Uit het proces-verbaal van 1859 blijkt Schadeshoeve in het geheel niet meer te lijken op de hofstede zoals beschreven in de akte van transport van 1651.
Die "Hoffstede" van toen is inmiddels een "Heerenhuis met annexe boerenwoning" geworden. Verder blijkt de opstal te zijn uitgebreid met een koetshuis, een paardestal, een tweede hooiberg en een kleine woning. Ook wordt er niet meer gesproken van "13 mergen lands" maar in plaats daarvan over "erf, grond en tuin mitsgaders boomgaard, bouw en weilanden tezamen groot 16 bunders, 24 roeden, 30 ellen en nog twee percelen land...".
Helaas is er geen afbeelding van Schadeshoeve in de 19de eeuw. Wel is op de kadastrale kaart van 1832 goed te zien, waar de hiervoor opgesomde opstal gelegen was.[10]) Van die kadastrale kaart volgt nu een vergroot detail.

Een bepaalde bouwdatum van het herenhuis valt niet te geven. Waarschijnlijk is het aan het einde van de 18de eeuw als tweede huis, door de toenmalige eigenaar Mr. Arnoud Loten, gebouwd op de plaats van de vroegere hofstede of daar vlakbij. Bij een herenhuis behoorden volgens de stijl van die tijd een siertuin met hoog opgaand geboomte, een moestuin en boomgaard. En die ontbraken dan ook hier niet, zoals blijkt uit een akte van scheiding van 10 juni 1811.[11]) Doordat het herenhuis in de nabijheid van de boerderij lag en de opbrengst van moestuin en boomgaarden voor eigen gebruik was, zal de dagelijkse voedselvoorziening van de eigenaar grotendeels verzekerd zijn geweest.
De paardestal en het stenen koetshuis bestonden in 1811 nog niet. Deze gebouwen zijn waarschijnlijk tussen 1823 en 1859 aan de opstal toegevoegd.

Daar Mr. Arnoud Loten en alle latere eigenaren en eigenaressen van Schadeshoeve een huis in Utrecht hadden, is het vrijwel zeker dat het herenhuis alleen in de zomer werd bewoond en zo nu en dan werd gebruikt voor een jachtpartij of iets dergelijks. 's Winters woonden deze aanzienlijke families in de stad en in de zomer buiten. Maar wie onderhield en verzorgde het herenhuis dan in de wintermaanden? Daarvoor scha-

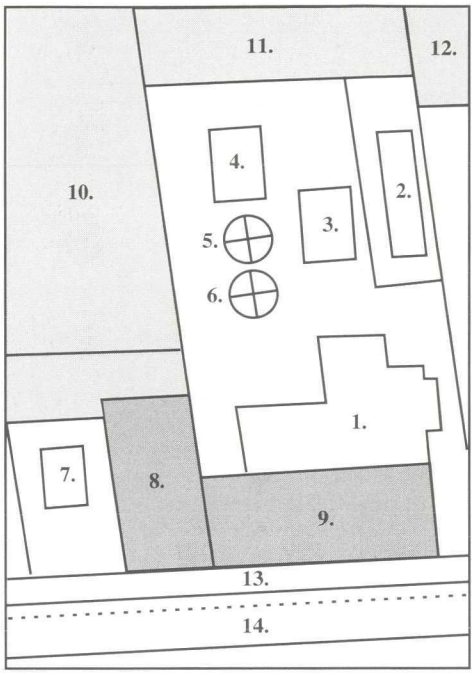

Legenda Schadeshoeve
1. Herenhuis
2. Boeren- of huismanswoning
3. Koetshuis
4. Paardestal
5. Hooiberg
6. Hooiberg
7. Daghuurders- of tuinmanswoning
8. Tuin
9. Tuin
10,11,12. Boomgaard
13. Bisschopswetering
14. Groenekanseweg

Een vergroot detail van sectie C1 van de kadastrale kaart van 1832 van de gemeente Maartensdijk, waarop de plattegrond van de hofstede Schadeshoeve te zien is.

kelden de eigenaren de pachter van de boerderij in en een dagloner. Zo'n dagloner mocht wonen in voornoemde kleine woning, de zgn. daghuurders- of tuinmanswoning. Hij werkte in het hooi- en oogstseizoen als losse arbeider bij de boeren in de omtrek. Zo'n huis dat alleen in de zomermaanden werd bewoond en waarin 's winters niet werd gestookt ging in kwaliteit achteruit. Temeer omdat dit jaar in jaar uit het geval was. Vocht en schimmel deden hun invloed gelden. Dat "het oog van de meester" gedurende een aanzienlijk deel van het jaar ontbrak zal het onderhoud van heel die opstal van Schadeshoeve ook niet ten goede zijn gekomen.

Wat overbleef

Toen mevrouw A.J.C. Grothe-Loten van Doelen in 1859 eigenaresse van Schadeshoeve werd, verkeerde deze boedel waarschijnlijk al in deerlijk verval. Dat moge blijken uit het feit dat zij in 1865 een groot deel van de opstal liet slopen.[12]) Wat over-

Het huisje van Geerke van Brenk gezien vanuit het zuidwesten. Dit huisje staat in de akten van 1811 t/m 1859 vermeld als de bij Schadeshoeve behorende daghuurders- of tuinmanswoning.

bleef waren: de in de legenda van Schadeshoeve genoemde daghuurders- of tuinmanswoning met tuin (nrs. 7 en 8), de tot twee woningen verbouwde boeren- of huismanswoning (nr. 2), een waterput en een tuin met enkele bomen.
De zogenaamde daghuurderswoning met tuin werd omstreeks 1859 verhuurd aan en bewoond door schipper Lucassen. De laatste bewoonster van dit witte pittoreske huisje was Geerke Adriana van Brenk, ook wel bekend als het "eierenvrouwtje". Zij was destijds in Groenekan een markante, kleurrijke persoon. Na het overlijden van Geerke dd. 7 september 1971, werd haar huisje verkocht en vervolgens kort daarop, tot verbijstering van menigeen in dit dorp, tot de grond toe afgebroken.
De verbouwde boerenwoning bestaat nog steeds. Het is het langgerekte smalle en wat teruggelegen huis aan de Groenekanseweg met de nrs. 45 en 47. Vanaf die weg is weinig van dit huis te zien. Het wordt aan het oog onttrokken door het in 1912/1913 gebouwde huisje Groenekanseweg 43.
Achter het pand Groenekanseweg 45 en 47 staat nog steeds een flink uitgegroeide beuk. Die boom heeft waarschijnlijk deel uitgemaakt van de parkachtige tuin, welke bij het herenhuis hoorde. Ook is er nog een oude waterput. Die wordt in de zomer nog wel eens gebruikt.

Mevrouw G. van Brenk, Geerke.

De Breeweg

Zoals in het hiervoor genoemde procesverbaal van veiling en toewijzing van 1859 valt te lezen, werden er tussen 1687 en 1859 nog twee percelen grond aan Schadeshoeve toegevoegd. Een ervan bestond uit zes morgen bouw- en weiland aan de Blauwkapel, strekkende van het huis van Jan Verkroost tot aan de halve sloot van de *Groenekanse Steeg*. Het grensde in het oosten aan Schadeshoeve en in het westen aan "den ei-

gendom van het Bartholomee Gasthuis". In 1811 erfde Johanna Carolina Arnoudina Loten, echtgenote van Johan van Doelen, dit perceel van haar broer Mr. Joan Gideon Loten, waardoor het bij Schadeshoeve kwam.
Het tweede perceel bestond uit zeven morgen bouw- en weiland strekkende van de Bisschopswetering tot aan de Blauwkapelseweg. Het grensde in het westen aan Schadeshoeve. De ligging en afmetingen staan al afgebeeld op twee oude kaarten, die afkomstig zijn uit het kaartenboek van het Capittel van St. Jan: een uit 1607 en een uit 1609.[13])
Op 31 december 1779 werd dit perceel door de decaan en capitulairen der Kerke St. Jans 't Utrecht verkocht. In de koopcedule van 31 december 1779 wordt de gekochte langgerekte strook nader omschreven als: *"vanouds Breeweg"*. De koper was Mr. Arnoud Loten, Raad in de vroedschap van Utrecht en Hoogheemraad van de Lekdijk Bovendams.[14]) Deze Arnoud Loten was de zoon van de eerder genoemde Joan Carel Loten en Arnoudina Maria Aerssen en Juchen.[15])
Na het overlijden van Mr. Arnoud Loten in 1801 kwamen Schadeshoeve en de Breeweg in handen van zijn zoon Mr. Joan Gideon Loten, die deze goederen bij zijn dood in 1809 naliet aan zijn weduwe Henriëtta Hermina van den Heuvel. Toen laatstgenoemde hertrouwde met de heer Faviod de Fellens, werden Schadeshoeve en de Breeweg toegescheiden aan Johanna Carolina Arnoudina Loten echtgenote van Johannes van Doelen en dochter van Arnoud Loten en Lucretia Christina Scheffer. In de betreffende akte van scheiding wordt gesproken van *Breede weg*.[16]) Dat is precies wat de naam "Breeweg" in het toenmalig Nederlands betekende. Waarschijnlijk heeft er over het onderhavige perceel een onverharde, brede landweg gelopen. Deze weg deed mogelijk eeuwen terug dienst als verbindingsweg tussen de Groenekanse- en de Voordorpse Dijk. Het is niet ondenkbaar dat 's zondags in de zomer die route binnendoor werd gekozen om te voet of met de tilbury in Blauwkapel naar de kerk te gaan.

Daar de binnenwegen in de 16de en 17de eeuw vaak niet meer waren dan karresporen, kan de naam Breeëweg of Breedeweg er op duiden, dat er sprake was van een, niet duidelijk begrensd, karrespoor. Als in de winter of met slecht weer alles tot een "modderpoel" was omgeploegd zocht de een een begaanbaar pad naast het spoor van de ander. Op die manier kon zo'n weg soms wel tien tot vijftien meter breed uitdijen, een brede weg dus.

De Babel
De fietser of wandelaar, die komende vanuit bos Voordaan linksaf de Nieuweweteringseweg opgaat merkt dat deze weg aan die kant doodloopt. Vlak voor het einde ligt even ten zuiden van de weg een boerderij met huisnummer 26. Dit pand wordt "*De Babel*" genoemd. Het is waarschijnlijk in het midden van de 17de eeuw gebouwd. Althans die conclusie laat zich trekken gezien een "vondst" in 1972. In dat jaar werd het dak van de boerderij vernieuwd. Bij deze werkzaamheden kwam de nokbalk vrij en daarop was in romeinse cijfers het jaartal 1643 te lezen.[17])
De naam "Babel" wordt voor het eerst genoemd in een akte aangaande de verkoop van dertig morgen land door Matthijs Oosters aan Mr. Abraham Calkoen, Heer van "Cortenhoeff" en eigenaar van het landgoed Voordaan. In deze akte van 7 februari 1778 wordt "De Babel" omschreven als volgt:

"....zeekere Cavelinge Lands groot omtrent 30 mergen, of zo groot en klijn als hetzelve bevonden mogt worden, gelegen tussen de Bisschops- en Nieuwe Wateringen, van ouds genaamd de Babel en aan Hr. Kooper bekend, bezwaard met een jaarlijks canon van honderd vijf gulden...".[18])

Kennelijk ging het hier om een perceel land en niet om een boerderij. Dit was eveneens het geval in de kwitantie van Matthijs Nicolaas Oosters voor Mr. Abraham

Deze tot 2 woningen omgebouwde boeren- of huismanswoning, thans bekend als Groenekanseweg 45 en 47, is het enige gebouw dat nog over is van Schadeshoeve.

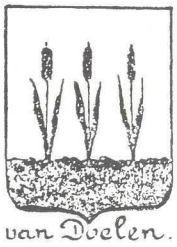

Het wapenschild van de familie Van Doelen.

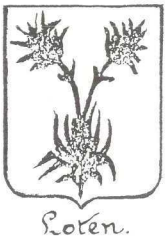

Het wapenschild van de familie Loten.

Het wapenschild van de familie Joan Carel Loten en Arnoudina Maria Aerssen van Juchen.

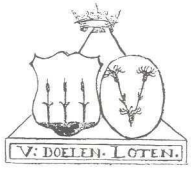

Het wapenschild van de familie Johan van Doelen en Johanna Carolina Arnoudina Loten.

Calkoen aangaande de overdracht van 4 obligaties van 1000 gulden als koopsom van 30 morgen land onder Oostveen, genaamd "De Babel", erfgoed van het convent van St. Servaas te Utrecht,[19]) bezwaard met erfpacht.[20])
De oudste van de beschikbare akten betreffende dit perceel is een erfpachtbrief [21]) van Arris Willemsz. Hoevelaar, gedateerd 2 november 1733. Daarin wordt de naam "De Babel" echter niet genoemd.

"De Babel" een spotnaam?

Waarom dit stuk land en de daarop gelegen boerderij met "De Babel" werden aangeduid viel niet te achterhalen. De naam wijkt af van het type veld- en huisnamen uit de omgeving. Deze verwezen meestal naar een visuele bijzonderheid of naar de naam van een eigenaar, zoals respectievelijk Hooge Kamp en Nijpoortshoeve. Maar dat sluit niet uit, dat bij de naamgeving soms ter plekke aangetroffen bijzondere of afwijkende toestanden een rol speelden.
"Babel" werd vanwege het bijbelverhaal over de bouw van de toren van Babel het symbool voor spraakverwarring.[22]) In Genesis 11:9 staat nl.: "Daarom noemde men haar naam Babel, want daar verwarde de Here de spraak van de gehele aarde". In de beeldspraak staat "Babel" voor: chaos, verwarring, ondoorzichtig, troebel, een en al leugen e.d.
Het is mogelijk zo gegaan, dat tijdens de ontginning op het desbetreffende perceel een nagenoeg ontoegankelijke wildernis of een hopeloze chaos werd aangetroffen. Kortom een situatie, die het beste omschreven kon worden met de zegswijze: "een Babel van jewelste". Als gevolg daarvan is men deze plek toen misschien "De Babel" gaan noemen.

Een andere mogelijkheid is, dat de benaming "De Babel" inderdaad het gevolg is van een èchte spraakverwarring. De ontginning van het veen ten noorden van de Bisschopswetering, in de tweede helft van de 14de eeuw is, zoals elders, een werk van tientallen jaren geweest. Aan deze ontginning werd deelgenomen door een groot aantal deelgerechtigden, zoals: de Dom, Oud Munster, St. Marie, Oudwijk, St. Servaas, St. Catharijne, het Duitse Huis en de landgenoten van Oostveen. Bij zoveel participanten kon de verdeling van het onontgonnen veen aanleiding geven tot veel geharrewar.[23]) Vanwege de lange duur van zo'n ontginning moesten goede afspraken worden gemaakt over de gezamenlijke aanpak en de onderlinge samenwerking. Wanneer een van de gerechtigden, bijvoorbeeld St. Servaas, de bedoelingen van de anderen niet begreep of anders uitlegde en niet handelde zoals afgesproken, ontstond er verwarring. Op het betreffende stuk veen ging er dan iets mis, bijvoorbeeld met het tempo van voortgang, het gelijktijdig uitvoeren van werkzaamheden of met de waterafvoer. Dit alles kon leiden tot vertraging, onderlinge beschuldigingen en herhaald overleg. Het zat erin, dat het perceel, dat zoveel verwarring teweeg bracht niet zonder spot door de kolonisten "De Babel" werd genoemd en zo in de streek is gaan heten.

In de beschikbare oude akten wordt met geen woord over het huis "De Babel" gerept. De aanduiding "De Babel" zal waarschijnlijk in eerste instantie betrekking gehad hebben op een perceel land. In dat geval is pas op den duur deze naam overgegaan op het huis, dat op dit perceel werd gebouwd en niet andersom.

De kaart in de raadzaal

Op de "Caarte van de Lande onder Oostveen 1640/1644",[24]) die hangt in de raadzaal van het gemeentehuis te Maartensdijk, wordt "De Babel" niet met name genoemd. Het perceel in kwestie wordt op die (indrukwekkende) kaart aangeduid als: "Nr. 283, 't Convent van St. Servaas, te Utrecht, 33M 332R". Om duidelijk te maken waaruit het bestond en wat er nog van over is, het volgende. Wanneer de Lindenlaan denkbeeldig in zuidelijke richting wordt doorgetrokken tot aan de Groenekanseweg en in noordelijke richting tot aan de Nieuweweteringseweg, dan zou de aldus ontstane laan de vroegere oostgrens zijn van het oorspronkelijke erfgoed "De Babel". Als westgrens van dit goed kan worden gezien de langgerekte sloot, die begint ten westen van het perceel waarop het pand Groenekanseweg 57 is gelegen.
Uit een aantal bewaard gebleven erfpachtbrieven [25]) en akten van verkoop [26]) blijkt dat "De Babel" tot 3 mei 1790 een erfpachtgoed van St. Servaas is gebleven. Op die dag werd door Mr. Abraham Calkoen de aan hem verleende erfpacht van "De Babel" voor 4200 gulden afgekocht.[27])
De boerderij "De Babel" is op de hiervoor

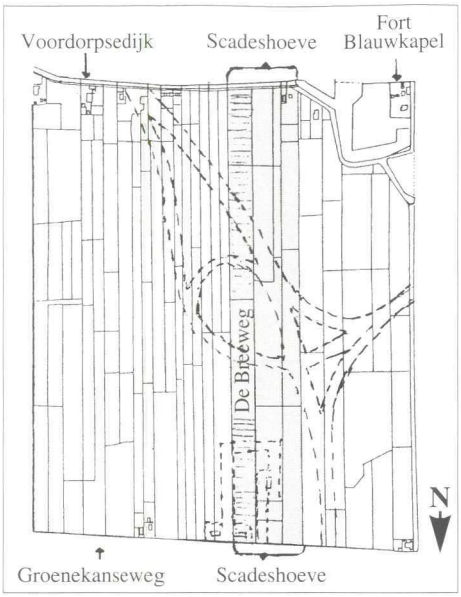

Op het hier afgebeelde deel van de kadastrale kaart, van 1832, van de gemeente Maartensdijk, sectie C3, genaamd Groenekan, zijn de ten zuiden van de Groenekanseweg gelegen percelen van Schadeshoeve donker gekleurd. Het kaartje geeft de situatie weer zoals die was in 1859. Het perceel "Breeweg" is gearceerd weergegeven. Als hulpmiddel bij het oriënteren zijn de A27 en de Copijnlaan en Oranjelaan gestippeld aangegeven.

genoemde kaart van Oostveen niet afgebeeld. Wel is er op het perceel van het Convent van St. Servaas een groot huis te zien, dat dicht bij de Groenekanseweg ligt. Dit huis, dat op het Cohier van het Gerecht Oostveen bekend was onder Nr. 88, werd in 1779 afgebroken.[28]) Vervolgens werd het iets noordelijker, als kleine boerenwoning herbouwd. Deze uit 1779 stammende boerenwoning kennen we tegenwoordig als het pand Groenekanseweg 57. Een en ander blijkt uit een rekwest aan Gedeputeerde Staten van Utrecht, waarin Mr. Abraham Calkoen om vermindering van huis- en haardgeld verzoekt.[29])
Het perceel vanouds genaamd "De Babel" ging in 1850 met de twee er op staande huizen, over in handen van mevrouw Arnoudina Johanna Carolina Grothe-Loten van Doelen.[30])

De Babelsteeg

Het pad, dat in vroeger tijden, ten oosten van de hofstede "De Babel" op de Nieuweweteringseweg eindigde, wordt op de in 1892 herziene topografische kaart, blad 426 Maarssen, *"De Babelsteeg"* genoemd. Deze naam had betrekking op het hele traject van het pad. Dat betekent op de huidige Lindenlaan en het daarop aansluitende deel, dat destijds het einde van de Lindenlaan verbond met de Nieuweweteringseweg.
Op de in 1900 herziene en in 1908 gedeeltelijke herziene topografische kaart, wordt al-

De Babel zoals deze boerderij in de veertiger jaren door Henk Bellaart werd geschilderd.
Henk Bellaart werd op 16 november 1896 geboren en overleed in 1974 in de verpleeginrichting Beukenburg.
Hij kwam in 1935 vanuit Bilthoven naar de Nieuwe Wetering en heeft tot 1961 gewoond op Nieuweweteringseweg 165. Daarna tot 1974 op Veldlaan 56. Hij vervaardigde een groot aantal schilderijen en gaf schilderlessen in zijn atelier en aan de vrije akademie "Artibus" in Utrecht.

leen de huidige Lindenlaan als Babelsteeg aangeduid.
Het pad tussen het einde van de Lindenlaan en de Nieuweweteringseweg wordt op deze kaart *"Westlaan"* genoemd.

In een aantal huurcontracten, uit de periode 1800 tot 1807, heeft de Westlaan de naam *"Steeg waar het ojevaarsnest op staat"* of simpelweg *"Steeg"*.[31]) Enkel jaren daarvoor, o.a. in 1795, wordt dit stuk weg aangeduid als *"Ypelaan gelegen in de Babel"* of domweg als *"Ypelaan"*.[32]) Het niet meer bestaande pad, dat aansloot op de huidige Lindenlaan werd dus met verschillende namen aangeduid o.a. met Ypelaan, Steeg waar het ojevaarsnest op staat, Babelsteeg en Westlaan. Het ontstaan van een deel van deze namen en een aantal hierna te behandelen benamingen, heeft alles te maken met de aankoop van "De Babel" in 1778 en de verfraaiing van het eerder aangekochte landgoed Voordaan door Mr. Abraham Calkoen.

Toen "De Babel" in het bezit van Abraham Calkoen kwam, liep er waarschijnlijk al een voetpad langs de oostkant van dit perceel. Door de lokale bevolking werd zo'n pad meestal aangeduid met "steeg". In dit geval de steeg gelegen in de Babel of de "Babelsteeg". Deze steeg, die dwars door de open velden liep, moet er, naar de smaak van de nieuwe eigenaar, nogal kaaltjes hebben uitgezien. Daarom kreeg het pad al direct na aankoop de nodige aandacht. De kale steeg werd namelijk omgetoverd in een lommerrijke laan of wandelpad. Dat gebeurde door de bermen, aan weerszijden met een rij bomen te beplanten.
Voor dit omzomen van de steeg werden, zoals destijds gebruikelijk was, uit de kluiten gewassen iepen gebruikt.[33]) De aldus fraai beplante weg, werd door Calkoen Ypelaan (= iepenlaan) genoemd. Het is zeer wel mogelijk dat de plaatselijke bevolking deze naam niet overnam en de Ypelaan gewoontegetrouw "de Steeg" bleef noemen. Om deze steeg te onderscheiden van andere stegen werd door omwonenden geen gebruik gemaakt van de iepenrijen als visueel gegeven maar van een ander opvallend kenmerk. Zo'n kenmerk was kennelijk een aan het zuid- of noordeinde van de steeg geplaatste paal met een wagenwiel, waarop een ooievaar nestelde. De steeg werd zodoende in de wandel aangeduid met "Steeg waar het ojevaarsnest op staat". Hoogstwaarschijnlijk zijn de namen Ypelaan, de Steeg, de Babelsteeg en de Steeg waar het

De in de "Babel" gelegen kleine boerenwoning, Groenekanseweg 57, die in 1779 werd gebouwd en in de plaats kwam van het huis, dat op het Cohier van het gerecht Oostveen bekend was onder nr. 88 en in 1779 werd afgebroken. Nr. 57 is nu geheel gerestaureerd.

B en W van M'dijk besloten in 1926 de Westlaan te noemen: Kastanjelaan. Het huis op de foto werd in 1920 gebouwd. In 1937 kwam er te wonen dokter Buisman. In 1993 door de nieuwe bewoners-eigenaren grondig gerestaureerd. In datzelfde jaar genoemd: De Meuk. Betekenis naam: bewaarplaats voor appels en peren, om ze door het liggen rijp te laten worden.

ojevaarsnest op staat, omstreeks 1800, gelijktijdig gebruikt voor dezelfde weg.

Het is bekend dat de iep sinds 1800 in Nederland in zeer ernstige mate wordt aangetast door de iepziekte. Een aangetaste iep moest worden omgehakt en onmiddellijk ontschorst. Het gevolg was, dat de iep in Nederland in korte tijd vrijwel geheel verdween.[34]) Ook de iepen langs de Ypelaan zullen niet aan deze ramp ontkomen zijn. Met het rooien van de iepen was waarschijnlijk ook de naam "Ypelaan" van de baan. Mogelijk kwam daardoor de naam Babelsteeg weer boven water. En omdat de Babelsteeg langs de westkant van het landgoed Voordaan liep, kan vervolgens de naam Westlaan in zwang zijn geraakt.

Ypeslingerlaan

Het op de topografische kaarten van 1892 en 1908 aangegeven slingerende pad, dat evenwijdig aan en ten westen van de Lindenlaan (Babelsteeg) liep, werd aan het einde van de 18de eeuw *"Ypeslingerlaan"* genoemd.[35]) Deze slingerende laan, in een nagenoeg rechtlijnig landschap, is ontstaan doordat Calkoen niet alleen de bermen van bestaande strakke wegen en paden liet beplanten maar ook nieuwe paden liet aanleggen.
Daarbij werd de stijl aangehouden, die in de tweede helft van de 18de eeuw in de mode kwam. Deze kenmerkte zich door het vermijden van rechte en de toepassing van kromme en slingerende lijnen. Er bestond in die tijd dan ook een grote voorliefde voor kronkelende paden. Een wandelaar werd als het ware bij elke bocht verleid om verder te gaan. De onderhavige slingerende laan werd waarschijnlijk Ypeslingerlaan genoemd omdat óók de bermen van déze laan beplant waren met iepen.

Het Wolvenest, de Engelse boomgaard en de Kleine weide

De in de titel genoemde namen waren in deze omgeving zo'n twee eeuwen geleden in gebruik om bepaalde, verhuurde, percelen aan te duiden. Als zodanig konden ze in die tijd worden gehanteerd bij de beschrijving van ligging en grootte van deze percelen in de desbetreffende huurcontracten. Ze zijn dan ook te vinden in dergelijke contracten uit de jaren 1795 tot en met 1806. Diezelfde percelen komen eveneens aan de orde in een koopcontract van 1850.[36]) Omdat in dat contract ieder perceel is aangeduid met een kadastraal nummer, is de ligging van elk terug te vinden op de "Kadastrale kaart van 1832". De kadastrale gegevens van de verhuurde percelen in dit koopcontract van 1850 werden nu vergeleken met de beschrijvingen terzake in de huurcontracten uit die jaren rond 1800. Zo bleek het mogelijk de daarin genoemde lokaties vrij nauwkeurig te traceren.

Het *Wolvenest* was een rechthoekig bosperceel dat begon waar nu de Lindenlaan op de Kastanjelaan uitkomt. Vandaar strekte het zich in zuidelijke richting uit en eindigde ter hoogte van de plek, waar zich tegenwoordig de splitsing van de Kastanjelaan en de Vijverlaan bevindt. Het betreffende bosperceel werd destijds doorsneden door het niet meer bestaande zuideinde van de Babelsteeg. Op de topografische kaarten van 1892 en 1908 is overigens deze voortzetting van de Babelsteeg in zuidelijke richting nog aangegeven.
Waarom dit bosperceel Wolvenest werd genoemd, viel niet te achterhalen. Wellicht werd in de 18de eeuw ter plekke nog een nest jonge wolven gevonden. Of was het toentertijd ook al niet meer dan een verhaal? Misschien, maar geheel onmogelijke was zo'n (tot de verbeelding sprekende) vondst nu ook weer niet. Uit literatuur is bekend, dat er in die eeuw bijvoorbeeld nog wolvejachten plaatsvonden. Daaraan werd deelgenomen door drijvers uit Baarn, Soest, Hilversum, Maartensdijk, de Vuurse, Zeist en Bunnik.[37]) Ook loofden plaatselijke overheden in de 18de eeuw nog een premie uit voor elke wolf, die werd gedood. Wie een nest jonge wolven vond en dit aflevere bij de Schout ontving voor iedere jonge wolf 10 gulden.[38])

De *Engelse boomgaard* lag ten dele achter het pand dat eerder *Kettinghoeve* werd genoemd en nu *Helena Hoeve* heet. Die zogenoemde Engelse boomgaard was in feite niet meer dan een, als in Engeland, met vruchtbomen beplante gaard. Dat wil zeggen dat de ontwerper zich bij de aanleg van deze boomgaard qua stijl en keuze van de vruchtbomen had laten inspireren door voorbeelden uit Engeland.

De *Kleine weide* was een stukje weiland, dat in het noorden grensde aan het midden van de Engelse boomgaard, in het oosten aan de Helena Hoeve en in het zuiden aan de Bisschopswetering en het erf van een, thans niet meer bestaande, boerderij. Deze boerderij was gelegen tussen de huidige Kastanjelaan en de Helena Hoeve en in 1832 kadastraal bekend onder de nrs. C-107 en C-106. In het westen grensde de Kleine weide aan een stukje tuin en een perceeltje bos. De boerderij en de Kleine weide waren omstreeks 1798 in gebruik bij de jager van Baron Calkoen.

Middelslingerlaan, Sparredwarslaan en Watergat

Het zijpad dat begint tegenover het pand Lindenlaan 61 en in Voordaan aansluit op het pad dat toegang geeft tot de achterzijde van de boerderij van R. Westeneng, werd in een contract van 1795 *"Middelslingerlaan"* genoemd.[39]) De aanleg en met name de stilering van dit indertijd door hakhout slingerende pad kan een speciale bedoeling

Detail van de topografische kaart etc. anno 1908, met Westlaan.

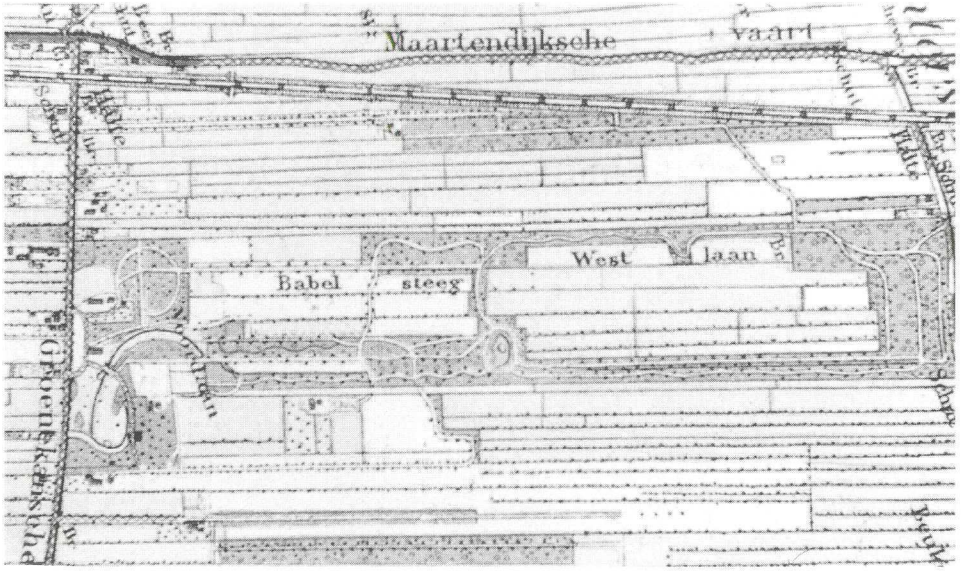

Het geboomte dat op de achtergrond links en rechts van de Vijverlaan te zien is, maakte in 1795 deel uit van het zgn. "Wolvenest". Op de voorgrond de oude eik die nog steeds langs de Vijverlaan staat, maar nu gestut wordt.

hebben gehad. Mogelijk is geprobeerd in bos Voordaan met deze laan enige ongekunsteldheid aan te brengen in het zo dominerende patroon van rechte paden. Dat zou dan ook weer gebeurd kunnen zijn in de lijn van de eerder besproken romantische stijl die in de 18e eeuw opgang maakte voor landgoederen.

Het volgende zijpad dat van de Babelsteeg naar de bosvijver loopt heette in de periode 1795 tot 1808, en wellicht daarna ook nog *"Sparredwarslaan"*. Waarschijnlijk zijn er in de tweede helft van de 18de eeuw sparren in de bermen van deze laan geplant. Nu was de spar in de 18e eeuw in Nederland niet inheems. Zo er destijds dan ook sparren langs deze dwarslaan stonden, dan was dat iets zeldzaams op het gebied van bosbouw. Nu is zo'n beplanting verre van bijzonder, toen werden sparren alleen door de zeer rijken aangeplant.[40]) De Sparredwarslaan sloot aan op de *"Dwarslaan bij het Watergat"*. Dat is het huidige fietspad dat ten noorden van de bosvijver ligt en aansluit op het *"Voordaansepad"*.

De bosvijver heette rond 1800 *"Watergat"* of *"Grote Waterkuil"*. In die tijd bestond er ook een *"Waterkuil"* zonder meer. Die kuil lag in de nabijheid van de huidige ingang van bos Voordaan en maakt nu deel uit van het daar gelegen einde van de vijver langs de Vijverlaan. Deze vijver is waarschijnlijk om en nabij 1900 aangelegd door Jan Copijn. Diens ontwerpen kenmerkten zich door de toen inmiddels al weer gangbaar geworden landschapsstijl, dus met gebogen paden, grote gazons en bochtige waterpartijen temidden van hoogopgaand geboomte. De namen "Grote Waterkuil" en "Waterkuil" wekken misschien het vermoeden dat het door de natuur gevormde waterbekkens waren. Het zijn echter gegraven vijvers. Wel is het zo, dat de natuur bij het graven van deze vijvers een handje hielp. Het grondwater zat nl. destijds dicht onder het maaiveld.

De Grote Waterkuil (bosvijver) werd ongeveer in het midden van het bos Voordaan aangelegd. Zo'n donkere vijver, waarin de bomen zich weerspiegelen werd gezien als een ideaal rustpunt. Dat het inderdaad een gegraven vijver is wordt bevestigd door de aanwezigheid van een zandheuveltje ten zuiden ervan. Dat zand is afkomstig van de vijver. Zo'n 200 jaar geleden heette deze verhoging in het landgoed *"Sparreheuvel"*. Er zullen dus wel sparren op hebben ge-

staan. In dat geval stelde deze verhoging, vanwege die beplanting, toen meer voor dan thans. Nu is het niet meer dan een bult

Voor-, Achter- en Bovenbos

Het *"Voorbos"* en *"Achterbos"* zijn bospercelen die ver voor 1795 werden aangeplant en deel uitmaakten van het oude Voordaan.[41]) Het "Voorbos" omvatte in 1795 het gehele ten oosten van de Babelsteeg gelegen bos, vanaf Huize Voordaan tot aan de bosvijver.

Het "Achterbos" bestond uit de bosstroken zich uitstrekkend van de bosvijver tot de Nieuwe Weteringseweg, dezelfde die ook nu nog aan weerszijden van het huidige Voordaansepad liggen. Het *"Bovenbos"* was het bos langs de zuidzijde van de Nieuweweteringseweg, tussen de Babel en het huidige Voordaansepad. De bomen ervan moeten geplant zijn tussen 1790 en 1795. In het eerder genoemde huurcontract van 1 augustus 1795 [42]) wordt namelijk gesproken over het "nieuw geplante eikebos" en het "nieuw geplantte bij de Nieuwe Wetering". Beide nieuwe aanplanten moeten worden gezocht in de Babel. Dit, gegeven het feit, dat in 1790 de erfpacht van de Babel werd afgekocht en de eigenaar Mr. Abraham Calkoen vanaf dat moment de vrije beschikking had over dit gebied.[43]) Door het "Bovenbos" liepen een drietal wandelpaden. Deze drie paden verbonden (de hierna nog te behandelen) "Oostlaan" met de Babelsteeg en kwamen via deze steeg op de Nieuweweteringseweg uit. Het "Bovenbos" werd in 1919, als deel van het landgoed Voordaan, door mevrouw Frederique Cornelia Johanna van Hengst, weduwe van de Heer Mr. Willem Theodoor Grothe van Schellach verkocht. Vijf jaar later, in 1924, kwam dit bos via een openbare verkoping in handen van Adrianus Damen, houtkoper te Langbroek.[44])

Thans is er weinig of niets meer van de "nieuw" aangeplante bossen te vinden. Achter de woningen langs de Nieuweweteringseweg met de huisnummers 44 t/m 52 staan een paar grote eikebomen. Het is niet onwaarschijnlijk, dat deze bomen een schamel restant vormen van het voormalige Bovenbos. Het Bovenbos werd waarschijnlijk gekapt in 1925/1926. Op de vrijkomende grond werden in de loop van de tijd een aantal vrijstaande huizen gebouwd, de rest werd benut als weiland.

Theeschenkerij Alblas

Interessant is, dat van 1920 tot 1925 in het huis, thans Nieuweweteringseweg 34, *"Theeschenkerij Alblas"* was gevestigd. Deze schenkerij lag ten oosten van het noordeinde van de Babelsteeg of Westlaan, aan de rand van het Bovenbos. Dit deel van de Babelsteeg stond toentertijd via drie wandelpaden door het Bovenbos, in verbinding met het Achterbos en deed dienst als in- en uitgang van bos Voordaan. Al de genoemde bossen waren openbaar toegankelijk. Een dorstige wandelaar, die bij de uitgang Nieuwe Wetering een lange wandeling door bos Voordaan beëindigde kon in deze theeschenkerij terecht. En dat gold uiteraard ook voor fietsers, die een tochtje maakten via de Nieuweweteringseweg. De theeschenkerij werd gedreven door Mevrouw Alblas. Haar man, melkboer, bemoeide zich niet met de zaak van zijn vrouw. In de theeschenkerij waren naast koffie en thee nog een aantal andere verversingen verkrijgbaar, zoals frisdrank, een glas verse melk of karnemelk en ranja. Ook verkocht Mevrouw Alblas snoepgoed zoals chocolade, pepermunt of fruietta.[45])

Thans wordt het huis van de voormalige theeschenkerij bewoond door G. Reyersen en is hier zijn bedrijf de "coating industrie Groenekan b.v." gevestigd.

De Oostlaan

In het ontwerp van een landgoed was meestal een grote wandeling opgenomen en een of meer kleine. De grote wandeling leidde langs de randen van het landgoed. Op het landgoed Voordaan was deze grote wandeling ongeveer 5 km. lang. In het traject van deze wandeling, die bij Huize Voordaan begon en ook eindigde, waren onder meer de *Westlaan* en de *Oostlaan* opgenomen. De Oostlaan was de rechte laan gelegen tussen de bosvijver en de Nieuweweteringseweg. Vanaf wanneer deze laan zo werd genoemd is niet bekend. Waarschijnlijk eerst nadat het landgoed in 1850 in handen kwam van de familie Grothe. De naam Oostlaan genoot in de vooroorlogse jaren een zekere bekendheid m.n. bij wandelaars. Die bekendheid hield verband met een bijzonder initiatief. Destijds werd er in het kader van de werkverschaffing in bos Voordaan met een narcissencultuur begonnen. Duizenden narcissenbollen werden er uitgezet. Aan de westkant van de Oostlaan waren de bollen zo in

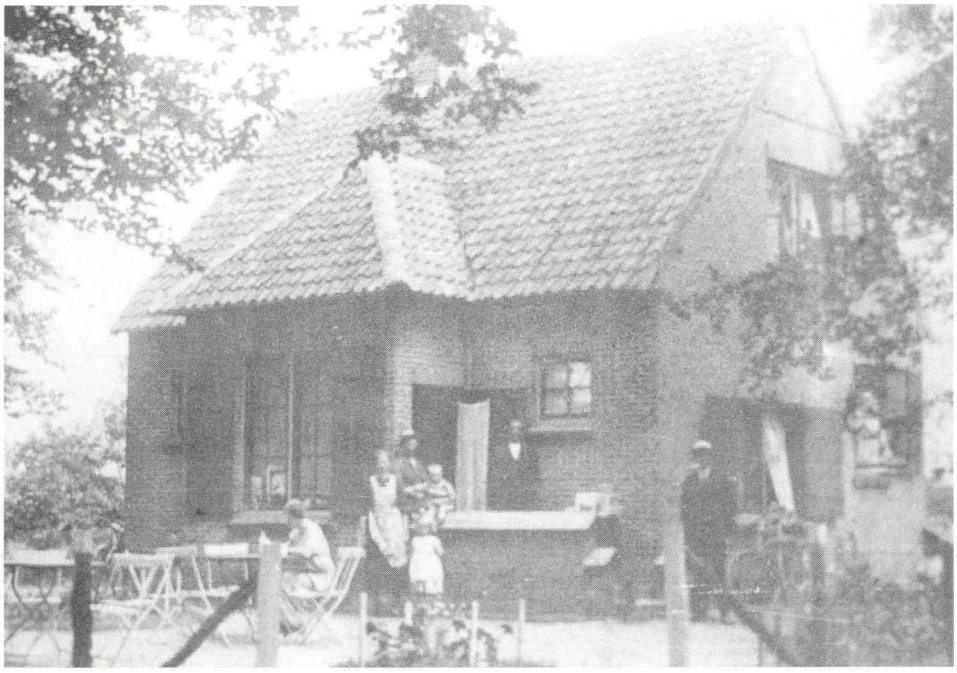

De ten oosten van de Babelsteeg c.q. Westlaan gelegen "Theeschenkerij Alblas", thans Nieuweweteringseweg 34. Aan tafel zit een gast; de staande vrouw met schort is mevr. Alblas en naast haar staat haar dochtertje Gila.
Zittend op het muurtje Jan Alblas.

de grond gepoot, dat de naam van de laan en van het oude landgoed was gevormd. Ieder voorjaar kwam door het ontluiken en bloeien van deze narcissen de tekst "Oostlaan Voordaan" te voorschijn. Deze tekst is na 1950 door beschadiging en degeneratie van lieverlede onleesbaar geworden maar niet geheel verdwenen. Zo kwamen er in het voorjaar van 1994 toch nog weer enkele letters aan het daglicht.
Voor het overige ziet de (nu geasfalteerde) Oostlaan er vandaag de dag nagenoeg hetzelfde uit als zo'n 75 jaar geleden. Dat wil overigens niet zeggen dat het aanzien van de Oostlaan nooit bedreigd is geweest. Zo vroeg een zekere Van de Berg in 1921 vergunning om ten noorden van de bosvijver en ten westen van de Oostlaan een landhuis te bouwen. Wie en wat deze Van de Berg was en waarom hij bij voorkeur daar wilde bouwen, wordt niet in de stukken vermeld. Wel bevindt de blauwdruk van dit huis zich in het bouwvergunningenarchief van de gemeente Maartensdijk, map 6780. De laan, ten oosten van het te bouwen huis, wordt op deze blauwdruk aangeduid als "Oostlaan tevens publiek fietspad". Gelukkig kreeg Van de Berg geen bouwvergunning en ging dus de bouw van het landhuis niet door.
Was dit wel gebeurd dan had het betreffende huis het begin kunnen worden van een bebouwing langs de westkant van de Oostlaan.

Korte tijd nadat het Bovenbos in 1924 was verkocht aan de houtkoper Damen werd de Oostlaan doorgetrokken naar de Nieuweweteringseweg.[46]) Enkele jaren later kwam het perceel waarover de Oostlaan liep in bezit van Piet van Keulen. Deze wilde en kon in 1935 dit 169 meter lange en 24 meter brede perceel verkopen. Bij verandering van eigenaar zou de Oostlaan wel eens een doodlopende weg kunnen worden. Bos Voordaan en de Groenekan konden dan niet meer vanaf de Nieuweweteringseweg worden bereikt. De gemeenteraad van Maartensdijk liet het echter niet zover komen. In zijn vergadering van 1 juli 1935 werd zonder hoofdelijke stemming besloten tot aankoop van het perceel in kwestie voor de prijs van 2500 gulden.

Slotopmerkingen
De hiervoor besproken namen zijn ontleend aan akten en contracten uit de 17e en de 18e eeuw en aan de plaatselijke overlevering. Op Oostveen betrekking hebbende Middeleeuwse bronnen als tiendregisters, inventarissen van kerkelijke goederen en oude kaar-

ten zouden ook nog menige oude veldnaam kunnen bevatten. Het bestuderen van die bronnen zou zeker de moeite waard zijn. Want al de opgedolven namen leren veel omtrent de oudste gesteldheid van dit ontginningsgebied en de latere bewoningsfasen. Mogelijk kan ook in andere kernen van onze gemeente het verzamelen en bestuderen van plaats- en veldnamen op gang gebracht worden. Mede met het oog hierop en op basis van het voorafgaande volgen tot slot nog enkele meer algemene opmerkingen.

Overdracht
Het kwam nogal eens voor, dat een naam werd overgedragen. Dat voltrok zich dan waarschijnlijk gaandeweg en onmerkbaar. Ook dit bestand van behandelde namen bevatte daarvan een voorbeeld. De Nieuwe Wetering was aanvankelijk de naam voor een gegraven afvoerwater. Maar in de loop van de tijd werd de naam zowel gebruikt voor die waterloop als voor het aangrenzende min of meer bewoonde land met inbegrip van de er op voorkomende weg. De weg langs de wetering is nu niet meer dan een ventweg en van de wetering is er nog slechts een restant. De naam "de Nieuwe Wetering" wordt heden ten dage doorgaans gebruikt voor het woonoord aldaar. Kortom er vond uiteindelijk een overdracht plaats van een waternaam op een bewoonde lokatie.

Verschuiving
Een gelijksoortige verschuiving heeft zich hier en daar voor gedaan bij de veldnaam hoeve. Zo'n hoeve was in eerste aanleg een te ontginnen eenheid van een bepaalde grootte. In Oostveen ging het gewoonlijk om een eenheid van 1250 meter lang en 112,5 breed, een zgn. zesvoorlinghoeve. Door versnippering van het oorspronkelijk grondbezit uit hoofde van verkoop, verdeling of vererving raakte het rekenen in hoeven uit de tijd. In plaats ervan werd de morgen als vlaktemaat gehanteerd. De oude ontginningsterm hoeve werd steeds meer gebruikt voor de hofstede op de oorspronkelijke hoeve en vervolgens voor hofstede in het algemeen.

Wijziging
Een nieuwe veldnaam kan leiden tot wijziging van een oude. Het volgende is bedoeld als een illustratie ter zake.

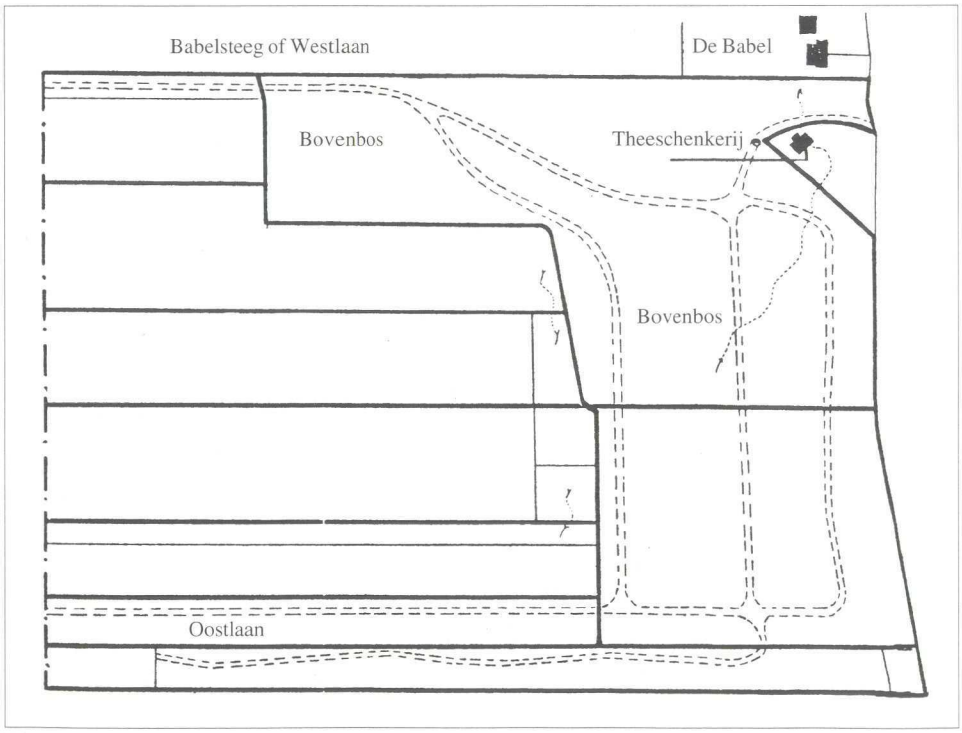

Kaart van het noordelijke deel van het landgoed Voordaan. Op de kaart is goed te zien dat de Oostlaan voor 1925 niet op de Nieuweweteringseweg uitkwam maar via drie wandelpaden door het Bovenbos was verbonden met de Westlaan (of Babelsteeg) en de Nieuweweteringseweg.

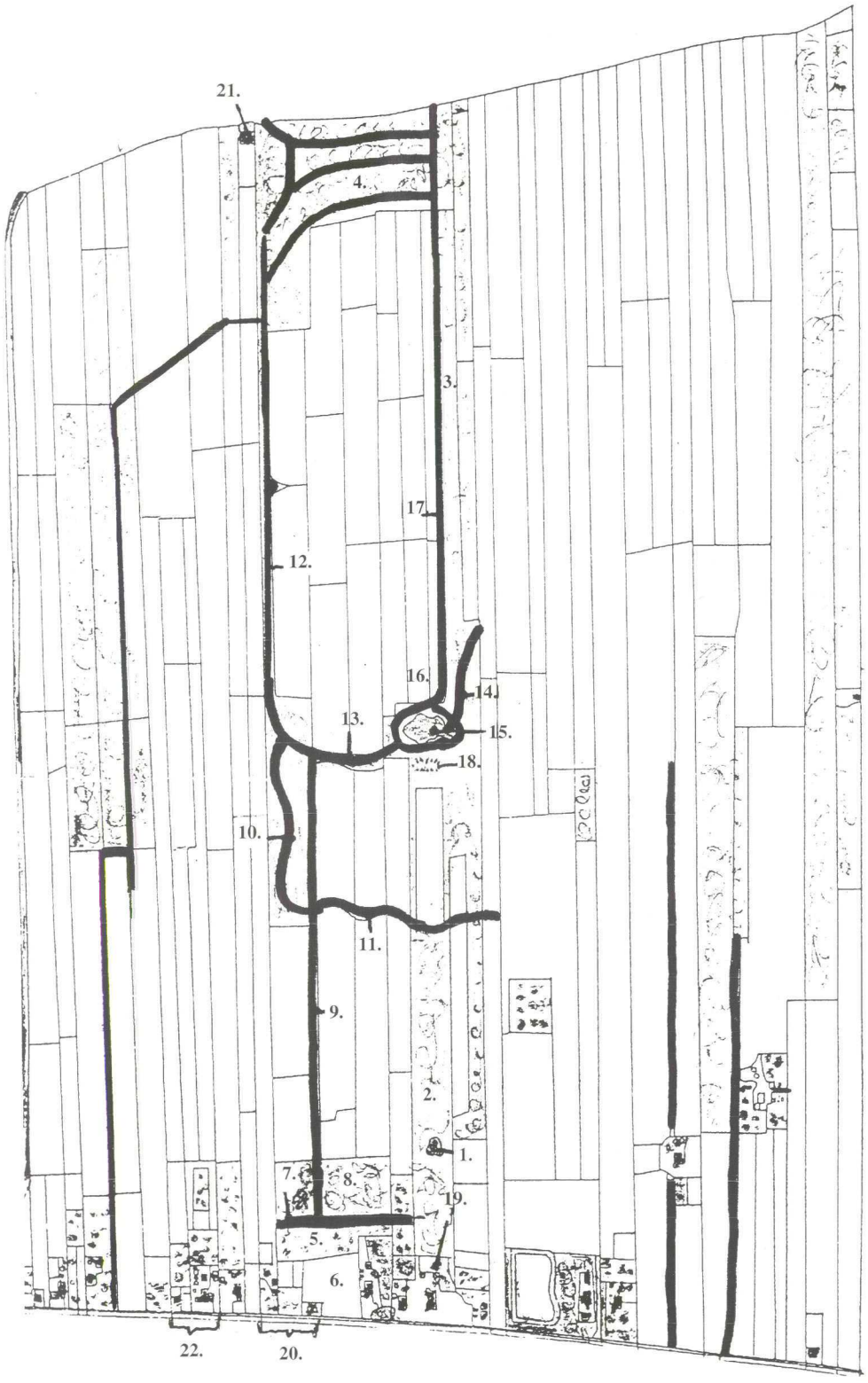

Sectie C1, genaamd Groenekan, van de kadastrale kaart van 1832, van de gemeente Maartensdijk, waarop de hiervoor genoemde objecten zijn aangegeven.

N

1 Waterkuil
2 Voorbos
3 Achterbos
4 Bovenbos
5 Engelse boomgaard
6 Kleine weide
7 Dwarssteeg
8 Het Wolvenest
9 Babelsteeg
10 Ypeslingerlaan
11 Middelslingerlaan
12 Ypelaan/Steeg waar het Ojevaarsnest op staat/Babelsteeg/Westlaan
13 Sparredwarslaan
14 Voetpad bij het Watergat
15 Watergat/Grote Waterkuil
16 Dwarslaan bij het Watergat
17 Oostlaan
18 Sparreheuvel
19 Huis Voordaan, eerder "De Plaats" genoemd
20 De Babel
21 Boerderij De Babel
22 Schadeshoeve

De Nieuwe Wetering met de Nieuweweteringseweg omstreeks 1935. Het afgebeelde deel is gelegen tussen de Prinsenlaan (Quarles van Uffordlaan) en de Beukenburgerlaan. Het schutje links op de voorgrond bestaat niet meer. De telefoonpaal en het struikgewas rechts stonden langs de Beukenburgerlaan.

Oorspronkelijk liep er vanaf het hoger gelegen De Bilt (bult) een veenstroompje naar deze contreien. Dit door de natuur gevormde stroompje werd van betekenis toen het als afvoer ging fungeren van het overtollige water van de zich ontwikkelende aangrenzende gerechten. Uit dien hoofde kreeg deze waterloop betekenis en ook een eigen naam: de Bisschopswetering. In 1257 wordt deze naam voor het eerst vermeld. Ten behoeve van de ontwatering van het veen ten noorden van de later zo genoemde Groenekanse dijk werd de Bisschopswetering uitgediept en rechtgetrokken. De aldus gekanaliseerde waterloop ging zodoende deel uitmaken van het afwateringssysteem van de ontginning ter plaatse. De volgende, dit keer geheel gegraven, watering in dat systeem kwam simpelweg de Nieuwe Wetering te heten. In de lijn daarvan werd nu naast of in plaats van de oude naam Bisschopswetering ook wel gebruikt als naam: Oude Wetering.

Hergebruik

Als overal elders zijn uiteraard ook hier veel veldnamen verdwenen. Een enkele werd weer in gebruik genomen en is daardoor een lang leven beschoren. Het duidelijkste voorbeeld is misschien wel *Nijpoort*. Ten westen van de door Jasper Schade in 1651 gekochte hofstede lag een boerderij van Mr. Gerard van der Nijpoort, Raad van de Hof van Utrecht. Op de eerder genoemde kaart van de Roy is dit goed vermeld als *"Nijpoort"*. De boerdrij werd in 1842/43 gesloopt en herbouwd op de plaats van de iets noordelijker gelegen voormalige boomgaard. Hoog in de voorgevel werd een steen geplaatst met erop de naam *"Nypoorts Hoeve"*.[47]) In 1973 werd de Groenekanse gemeentelijke openbare lagere school heropgericht als lagere school voor bijzonder algemeen onderwijs. De oude naam *"de Vrijhorst"* werd afgeschaft. Refererend aan de hiervoor genoemde hoeve-naam viel de keus op: *de Nijepoort*.[48])

Afwijzing

Initiatieven tot hergebruik van een oude naam uit de lokale geschiedenis verlopen overigens niet altijd zo succesvol. In 1972 kwam aan het einde van de Copijnlaan, op oorspronkelijk tot Schadeshoeve behorende grond, een tenniscentrum tot stand. Enkele Groenekanse tennisliefhebbers kwamen met het voorstel aan dit centrum de oude naam Schadeshoeve te geven. Maar de beheerder achtte deze benoeming niet zo geschikt.

De nieuwbouw ten zuiden van de Hervormde kerk in Groenekan is gelegen in wat vroeger heette de Hooge Kamp. Op het betreffende bestemmingsplan stond deze poldernaam ook vermeld. Deze naam uit vroeger tijd riep bezwaren op vanwege de voor velen nu uitsluitend negatieve klank van het woord kamp.[49]) In het lokale agrarische vocabulaire zit overigens vanouds het werkwoord "verkampen". Dat laatste houdt in: koeien van het ene weiland, over de weg, brengen naar het andere. Een suggestie voor de onderhavige nieuwbouw is ook nog geweest: *Kerklaan*. De gemeente besloot tot: Versteeglaan.

Vernoeming

In de toponymie, de naamkunde, is ook aan de orde het interessante verschijnsel van de vernoeming.[50]) Vernoemen vindt plaats wanneer een plek (plaats of streek) naar een geheel andere plek elders wordt genoemd. De naam van de laatste heeft dan meestal een uitgesproken bijbetekenis. Onze gemeente kent ook een enkel geval van vernoeming. Zo is er in Westbroek een afgelegen (nu zeer toegankelijke) bewoonde hoek die vanouds Elba wordt genoemd. Zoals bekend is Elba het eerste eiland waarnaar Napoleon werd verbannen. Verondersteld werd dat ook de naam "Babel" een vernoemingsnaam is, dit keer ontleend aan het "Boek der Boeken". Het in gebruik nemen van deze bijbelse naam werd in verband gebracht met een mogelijk verwarrende constellatie in het ontginningstijdperk van het gerecht Oostveen. Die vroege datering kan in ieder geval wel kloppen. Daarbij voor een goed begrip de volgende toelichting. De bijbel werd door de Reformatie een veelgelezen boek. Als zodanig ging het ook

zijn stempel drukken op de veld- en plaatsnaamgeving. Echter in de Middeleeuwen kwam vernoeming naar de bijbel toch óók veelvuldig voor. De meeste bijbelse namen gingen toentertijd naar religieuze instellingen m.n. kloosters (Zion, Jeruzalem). Maar uitgerekend de oud-testamentische naam Babel werd, in de vorm van Babilonië, gehanteerd voor een ontginningseenheid en bovendien al in de 14e eeuw. Bedoeld wordt Babiloniënbroek, gelegen in Noord-Brabant, omstreeks 1130 ontstaan als een ontginning van het klooster van St. Truiden. Vermoed wordt dat de naam gekozen werd, omdat de monniken zich hier zo ver van hun klooster verwijderd voelden.[51]) Het is een verklaring, die naast de reeds gegevene, óók nog relevant is voor de herkomst van de besproken naam Babel in Oostveen. Terloops zij opgemerkt, dat het lidwoord "de" bij "De Babel" in de lijn zou kunnen passen van combinaties als De Bilt en De Groenekan.

De kwijnende collectie

Evenals elders onstonden ook hier de veldnamen vóór en vaak ver voor de eeuwwisseling. Na 1920 raakten deze oude namen zachtjesaan in het topografisch vergeetboek. In het jongste verleden van Groenekan werd er tòch nog een enkele nieuwe naam aan de kwijnende collectie toegevoegd. In het meermalen aangehaalde huurcontract van 1795 wordt o.a. melding gemaakt van "Het voetpad bij het Watergat". Dit een tikje afgelegen, nog altijd bestaande pad, heette in later jaren in de volksmond schertsenderwijs het *Scharrellaantje*.[52]) Zo verging het ook de Groene Dijk, lopend vanaf het midden van de Ruigenhoek naar de Gagel. In de jaren dertig werd deze kade ook wel als het *Scharreldijkje* aangeduid.[53]) Een eindje voor Persijn, in de weg naar Maartensdijk, lag een brug over de vanuit de Nieuwe Wetering komende vaart. Die brug lag van oorsprong haaks over de vaarweg maar scheef in de landweg. Met de toename van het (auto)verkeer werd de ligging van deze oeververbinding dysfunktioneel. Voor geïrriteerde automobilisten werd het de *Scheve brug*.[54]) De in 1923 gerealiseerde woningbouw ten westen van de Utrechtseweg (nu Wilhelminaweg) werd al spoedig het *Rooie Dorp* genoemd. Naar verluidt vanwege de rooie pannen op de daken van de tien nieuwe huurwoningen.[55]) Deze naam raakte ingeburgerd en is nog altijd in gebruik.

Het geheel overziende tenslotte nog twee voorlopige conclusies: Babel zou wel eens de oudste veldnaam kunnen zijn in de geschiedenis van dit oord èn het scheelde maar weinig of Groenekan had *Oude Wetering* geheten.[56])

Louis van den Brink

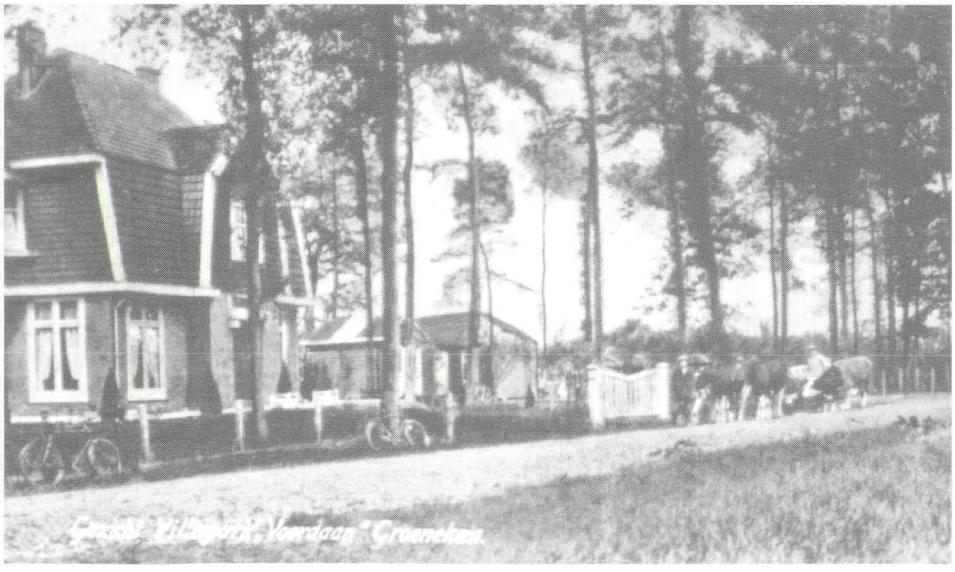

De onverharde Babelsteeg, later Westlaan, nu Kastanjelaan geheten. Het "verkampen" van vee door R. Westeneng van de Hooge Kamp naar de Meulenkamp. Het kan ook Toon v.d. Linden zijn, naar wie de Lindenlaan werd genoemd.

noten

1. Mijn dank aan Wim Hoebink voor de inhoudelijke suggesties en deskundige hulp bij het schrijven van dit artikel.
2. Bouwvergunningenarchief van de Gemeente Maartensdijk, kaart van het perceel Groenekanseweg 43 met bijgevoegde blauwdruk.
3. G.A.U., Archiefnr. 233, inv. nr. 530, retroakte 1651.
4. G.A.U., Archiefnr. 233, inv. nr. 530, retroakte 1820.
5. G.A.U., Archiefnr. 233, inv. nr. 530, retroakte 1687.
6. De maten van een oorspronkelijke zesvoorlinghoeve. Zie: Johanna Maria van Winter en A.L.P. Buitelaar, Stad en veen in Utrecht, toegelicht aan de gerechten Oostveen en Herbertskop, Jaarboek Oud-Utrecht, 1988, p. 13.
7. G.A.U., Archiefnr. 233, inv. nr. 530, retroakte 1859. Zie voor al deze eigenaren de bijlage.
8. G.A.U., Archiefnr. 233, inv. nr. 500. Stukken betreffende de intrede van Jacob Anne Grothe en zijn vrouw in huize Voordaan, 1852.
9. G.A.U., Archiefnr. 233, inv. nr. 530, retroakte 1859.
10. Kadastrale kaart van de Gemeente Maartensdijk, Sectie C1, genaamd Groenekan, jaar 1832, nrs. C63 t/m C65.
11. G.A.U., Archiefnr. 233, inv. nr. 530, retroakte 1811.
12. Archief Maartensdijk, inv. nr. 192, perceelsgewijze kadastrale legger, art. nr. 338.
13. R.A.U., Top. Atlas, St. Jan, nr. 43, fol. 63, jaar 1607, en nr. 72, fol. 106, jaar 1609.
14. G.A.U., Archiefnr. 233, inv. nr. 530, retroakte 31-12-1779.
15. Zie lijst van eigenaren van Schadehoeve.
16. G.A.U., Archiefnr. 233, inv. nr. 10-6-1811.
17. Het verhaal over het bouwjaar van de hofstede "De Babel" kreeg ik van mevrouw Blauwendraad, bewoonster van de tot woonhuis verbouwde "Babel", Nieuweweteringseweg 26.
18. G.A.U., Archiefnr. 233, inv. nr. 1535, Akte van verkoop, 1778.
19. Het Convent van St. Servaas was de vergadering van alle stemgerechtigde kloosterzusters van de Cisterciënzer Orde van de Abdij van St. Servaas. Het Servaasklooster lag eeuwenlang in een uithoek van de stad Utrecht, nabij de huidige Servaasbrug en het Servaas bolwerk.
    Na de secularisatie van 1586 bleven de vijf Utrechtse conventen: St. Servaas, Oudwijk, Vrouwenklooster, Mariëndaal en Witte Vrouwen als zelfstandige lichamen onder eigen rentmeester bestaan. Alle vijf z.g. Ridderschapsconventen werden bewoond door protestantse, meest adelijke vrouwen, die inkomsten uit het algemeen kerkelijk vermogen trokken.
20. A.R.A., 's Gravenhage, Archief Calkoen, Codenr. 1.10.16., inv. nr. 887.
21. Erfpachtbrief: een gezegelde overeenkomst waarin door de erfpachtgever een aantal voorwaarden schriftelijk zijn vastgelegd, zoals:
    - de datum van ingang van de erfpacht,
    - de naam en toenaam van de erfpachter,
    - een omschrijving van het onroerend goed, dat de erfpachtgever in gebruik en in genot afstaat,
    - de vaste som, die jaarlijks voor de erfpacht betaald moet worden, z.g. erfpachtsom.
22. Het verhaal, dat gaat over de torenbouw van Babel en de spraakverwarring wordt verteld in het Bijbelboek Genesis, hoofdstuk 11, de verzen 1 t/m 9.
23. M.K.E. Gottschalk, De ontginning der Stichtse venen ten Oosten van de Vecht, in: Tijdschrift van het Koninklijk Aardrijkskundig genootschap, Deel LXXIII, 1956.
24. Kaart van de landerijen onder Oostveen 1640/1644, gemaakt door J. Vermeer, landmeter in 1798, als copie van de originele kaart van 1640/1644.
25. Zie: noot 21.
26. G.A.U., Archiefnr. 233, inv. nr. 1533, retroakte 1733 en inv. nr. 1535, retroakte 1763, 1775, 1778 en 1790.
27. G.A.U., Archiefnr. 233, inv. nr. 1535, retroakte d.d. 3-5-1790.
    Op 7 februari 1778 werd Mr. Abraham Calkoen eigenaar van de dertig morgen land vanouds genaamd de Babel. Dit bezit was echter nog wel bezwaard met een jaarlijkse erfpacht, welke op 24-8-1779 aan hem werd verleend. Dit erfpachtcanon van 105 gulden per jaar, wordt d.d. 3 mei 1790 door Mr. Abraham Calkoen afgekocht voor 4200 gulden. Daardoor werd de Babel een eigendom, dat niet langer vanwege de Abdij van St. Servaas met een "Eeuwige Erfpacht" was belast.
28. Het cohier van het gerecht Oostveen was een soort grondbelastingsboek, waarin elk perceel land, dat in het gerecht Oostveen gelegen was met een nummer werd vermeld. Daarnaast vermeldde het boek per perceelnummer, de oppervlakte in morgens, de eigenaar en het bedrag van de heffing.
29. G.A.U., Archiefnr. 233, inv. nr. 1535, retroakte 10-8-1779.
30. Idem, inv. nr. 527, koopcontract 20-12-1850.
31. Idem, inv. nr. 1541, huurcontracten d.d. 1-2-1800; d.d. 22-3-1800; d.d. 30-12-1807.
32. Idem, inv. nr. 1541, huurcontract d.d. 1-8-1795.
33. De breed neerhangende takken van iepen geven een goede beschutting tegen zon en regen.
34. Voor de over de iep vermelde gegevens is gebruik gemaakt van het boek: "Bomen en struiken van west- en midden Europa". The Reader's Digest N.V., Amsterdam en Brussel, 1983.
35. G.A.U., Archiefnr. 233, inv. nr. 1541, huurcontr. 1-8-1795.
36. Idem, inv. nr. 527, koopcontr. 20-12-1850.
37. G. Hooijer, Sr., Wolven in het Baarnse bos. Baarnse courant, 3-6-'73.
    Idem uit de geschiedenis van Baarn.
38. Idem.
39. G.A.U., Archiefnr. 233, inv. nr. 1541, huurcontr. 1-8-1795.
40. Voor de over de spar vermelde gegevens is gebruik gemaakt van het boek: "Bomen en struiken van west- en midden Europa".
41. Zie de noten 31 en 32.
42. Zie noot 32.
43. Zie noot 27.
44. Notariële akte van 29 maart 1924. Deel 947, nr. 54, Dagregister deel 19, nr. 1804 van notaris D.E. Huender, te Utrecht.
45. De gegevens over de theeschenkerij kreeg ik van de dochter van mevrouw Alblas, mevrouw G. Liebrecht-Alblas, uit De Bilt.
46. Deze verlenging is nog zichtbaar, vanwege een andere bermbeplanting.
47. Direct oostelijk van de boerderij ligt nu de A27.

48. Nijpoort werd Nypoort en vervolgens: de Nijepoort. Deze laatste wijziging van de oude (familie)naam werd aangebracht om de betekenis en klank "kindvriendelijker" te maken.
49. Een kamp is oorspronkelijk een omheind stuk land. Zie voor de betekenis van dergelijke woorden: M.Schönfeld, Veldnamen in Nederland, 1950, A'dam. Deze naamkundige maakte voor de ordening en bestudering van zijn omvangrijke materiaal aan veldnamen een indeling in 14 benoemingscategorieën. Deze indeling is zeer bruikbaar voor lokaal onderzoek.
50. Zie hiervoor Robert Rentenaar, Vernoemingsnamen. Een onderzoek naar de rol van de vernoeming in de nederlandse toponymie, Amsterdam, 1984.
51. Idem, p. 316.
52. Het betreffende voetpad of laantje loopt langs het natuurreservaatje van het "Groenekans Landschap" richting bosvijver.
53. Zie: W. Hoebink, De vaart in Groenekan, in: St. Maerten, december '90, nr. 5, p. 18.
54. Idem.
55. Idem,p.13
56. Idem, p.18. En voor de mogelijke herkomst van het toponiem Groenekan, zie: Groenekan of groene kant?, De Vierklank, 18 november 1994.

Bijlage

Lijst van eigenaren van Schadeshoeve

????-1651 Johan Blok.

1651-1687 Jasper Schade (van Westrum), (1617-1692), Heer van Tull en 't Waal, Geëligeerde Raad ter vergadering van de Ed. Mog. Heeren Staten 's Lands van Utrecht, Deken van Oudmunster, gehuwd met Cornelia Strick van Linschoten.

1687-1718 Cornelis Aerssen van Juchen, (???-1718), Hoofdofficier te Wijk bij Duurstede, gehuwd met Aemilia Schade (van Westrum), (1649-1689), dochter van Jasper Schade (van Westrum).

1718-1747 De dochters van Cornelis Aerssen van Juchen, elk voor een derde deel:
- Helena Aerssen van Juchen, (???-1747), gehuwd met Cornelis van Sandick;
- Jonckvrouwe Cornelia Louisa Aerssen van Juchen;
- Arnoudina Maria Aerssen van Juchen, (1685-1775).

1747-1768 De erfgenamen van Helena Aerssen van Juchen:
- Jonckvrouwe Cornelia Louisa Aerssen van Juchen, 4/9 deel;
- Arnoudin Marie Aerssen van Juchen, (1685-1775), gehuwd met Mr. Joan Carel Loten (1679-1763), Secretaris van het Ed. Mog. College van de Lekkendijk Benedendams, Rentmeester van het Staten Convent van Maria Magdalena te Wijk bij Duurstede, 5/9 deel.

1768-1775 Arnoudina Maria Aerssen van Juchen, Wed. van Joan Carel Loten, erfgename van Jonckvrouwe Cornelia Louisa Aerssen van Juchen, 5/9 + 4/9 = 9/9 deel.

1775-1801 Mr. Arnoud Loten, (1719-1801), zoon van Mr. Joan Carel Loten en Arnoudina Maria Aerssen van Juchen, Raad in de Vroedschap van de Stad Utrecht, Hoogheem-raad van de Lekdijk bovendams, Superintendant van de domeinen van de Prins Erfstadhouder, President Burgemeester van Utrecht, gehuwd met Lucretia Christina Scheffer.

1801-1809 Mr. Joan Gideon Loten, (1755-1809), zoon van Arnoud Loten en Lucretia Christina Scheffer, ontvanger van de gebenificeerde goederen van de provincie Utrecht, gehuwd met Henrietta Hermina van den Heuvel.

1809-1811 Henrietta Hermina van den Heuvel, (???-1829), weduwe van Mr.Joan Gideon Loten.

1811-1823 Johanna Carolina Arnoudina Loten, (1753-1823), dochter van Arnoud Loten en Lucretia Christina Scheffer, gehuwd met Johannes van Doelen, Kannunnik van St. Jan te Utrecht, lid van de Ed. Mog. Heren Staten van Utrecht, Burgemeester van de stad Utrecht.

1823-1859 Jonkvrouwe Gerhardina Wilhelmina Anna Prebentau van Willemsdorff, (???-1859), nicht van Johanna Carolina Arnoudina Loten.

1859 Van 20 juli tot 18 oktober: Eugenie Philippine Charlotte Louisse Kommaset, ongehuwd, rentenierster, erfgename van Jonkvrouwe Gerhardina Wilhelmina Anna Prebentau van Willemsdorff.

1859-1865 Vrouwe Arnoudina Johanna Carolina Loten van Doelen, (1817-1875), dochter van Mr. Arnoud Christiaan Loten van Doelen en Cornelia Maria Anna Agatha van der Meulen, kleindochter van Johannes van Doelen en Johanna Carolina Arnoudina Loten, gehuwd met Mr. Jacob Anne Grothe.

1865 Sloop van de hofstede Schadeshoeve.